

UNIVERZITA KARLOVA, FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV STARÉHO PŘEDNÍHO VÝCHODU

POSUDEK ŠKOLITELE

Název práce: 3rd person imperatives in old Indo-European languages

Typ práce: bakalářská

Řešitel: Nikita Salmin

Obor: Srovnávací jazykověda

Práce se věnuje paradigmatickým imperativům třetí osoby ve starších ide. jazycích. Tyto tvary jsou sice pevně ukotveny v slovesném paradigmatu a standardně se rekonstruuji také pro praindoevropštinu, nicméně jejich relativně periferní pozice (z hlediska funkce, frekvence etc.) i jejich slabší doloženost z hlediska samotných ide. větví představují překážky pro identifikaci jednotných konkrétních východisek právě na praindoevropské úrovni. Obhajovaná práce si tedy vytyčuje zajímavý úkol. I když ve velmi obecné rovině se dá říci, že zadání splňuje, v řadě konkrétních ohledů, jak věcných, tak formálních, jí lze vytknout nedostatky. Ty by patrně bylo možné odstranit, pokud by finální podoba práce byla konzultována v dostatečném předstihu.

V prvé řadě k samotné struktuře práce. K problematice modu, imperativu, a konkrétně imperativu třetí osoby se v obecné a typologické rovině vyjadřuje na velmi omezeném prostoru cca dvou stran, což lze s těžší považovat za postačující. Děje se tak *de facto* bez odkazu na jakoukoli sekundární literaturu – ta je jen zběžně a bez odkazů na konkrétní stránky zmíněna na str. 12. To je celkem překvapivé a v průběhu práce jsem studenta opakovaně upozorňoval, že obsáhlejší úvod by byl žádoucí. Ze zmíněných tří prací je nadto v seznamu literatury uvedena pouze jediná (ostatně, v seznamu literatury chybí i další citované práce, např. Kloekhorst 2008, práci Hoffner & Melchert cituje pouze jako Melchert 2008, atd.)! Konstatuje se, že se typologii impv. 3. osoby odborná literatura příliš nevěnuje. Ale například Aikhenvald & Dixon (2017) *Commands. A cross-linguistic typology*, se vyjadřuje právě i k nim. Zřejmě tedy rešerše odborné literatury nebyla dost důkladná. Není ani jasné, z jakých zdrojů pocházejí příklady na str. 9. a proč některé jsou vybaveny morfologickou segmentací, jiné nikoli, zda tuto segmentaci provedl autor, nebo ji přejímá, případně odkud atd. NS uvádí, že mimo kanonickou druhou osobu se vyskytují i imperativy v první a třetí osobě – příklady ovšem první osobu pomíjí – proč?

Druhou kapitolou je krátké pojednání o (pra)indoevropském slovese. Opět je politováníhodná absence odkazů k literatuře – ty se omezují na zdroje tabulkových tvarů pie. imperativu. Není tedy například jasné, které pojetí dominuje celé práci, například kde se berou termíny „eventivní“ a „stativní“ (Sihler?) atd. Bylo by patrně záhodno, zde či možná už v úvodu, prozkoumat relevanci jednotlivých gramatických kategorií pro funkci imperativu (osoba, čas, aspekt, rod).

Následuje nepřesný popis ablautu (nejde o variaci ale o morfonologickou alternaci!), přičemž není zde, ani v některých dalších kapitolách zřejmé, v čem je tento jev relevantní k otázce imperativu *per se*. Jak spolu obě kategorie interagují? Má to nějaký vliv na funkci imperativu, na podobu a vývoje paradigmatu? V rámci kapitoly je zřetelné, že jeden odstavec byl odněkud buď okopírován (formálně by odpovídal Ringe 2006), nebo z nějakého důvodu zvýrazněn.

V další kapitole 1.8.4 je velmi nepřesná formulace tvoření kmene 2sg u tematických a atematických sloves: „Endings somewhat differed in the paradigms of athematic and thematic verbs. 2sg used just the bare stem of a verb, in the case of the thematic verbs, the bare stem was extended by the vowel *-e at the end.“ Toto jednoduše není pravda. Obecně pak postrádám nějaké širší srovnání, například nějaký komentář k faktu, že 2sg je typicky holý kmen (nejjednodušší forma paradigmatu), že 2pl se často neliší od indikativu, atd. Tyto jevy nejsou ojedinělé. Čtenáři patrně nebude jasné, co se rozumí <I> v „I imperatives“ – jde o číslovku, o písmeno? Někakou obecnější reflexi a zahrnutí typologie bych opět očekával v 1.9.

Co se bezprostřední relevance k tématu práce týče, nevedou si příliš dobře ani kapitoly uvádějící jednotlivé jazyky. V čem přispívá našemu porozumění otázce chetitského imperativu skutečnost, že chetitština zachovala laryngály? Dokládá snad nějak rekonstrukty, dotvrzuje hypotetickou laryngálu v některé koncovce? Jelikož chetitština disponuje impv. první osoby, slušelo by se tento relativně méně častý fenomén okomentovat? Říci něco ke zdroji koncovky? Pokud v latině nejsou příliš četné imperativy pasiva, jak jsou na tom deponentní

slovesa? Proč například pro italskou větev se uvádí ještě i jazyky sabelské, ale vedle védštiny není uvedena avestština?

Další otázkou jsou zdroje textů k jednotlivým jazykům. Kde v bibliografii najdeme zkratky KUB, KBo? Kdo text editoval? Jde o původní překlad editora či překlad autora? Nikde tato informace není sdělena, takto ovšem texty budí dojem, že jsou přímo překladem autora práce. Nejde samozřejmě o vědomý plagiát, ale je to praxe velmi problematická. Můžeme se domýšlet, že snad příklady pocházejí tu z Carruby, tam z Melcherta, ale není to jasné. Pokud jde o věty z konkrétních textů, je třeba také upřesnit jejich pozici (verš, řádek, tabulku...). Jak se čtenář dozví, k čemu odkazuje Iskenderun, Karatepe v textovém příkladu v luvijštině, tedy lokality nálezů textů? K řečtině se píše, že „The sigmatic aorist ending is identical to the indicative ending which comes from the Proto-Indo-European ending **-th₂or* but has the vowel a instead of the expected o.“ Nicméně žádná řecká koncovka nemá stopy onoho **-r*. Řecké koncovky pasiva vykazují oproti aktivu *-τ-* sekvenci *-σθ-*, což NS ponechává bez komentáře, přitom ale nejde o banální rozdíl. Ve védštině NS uvádí, že impv. pasiva se tvoří pomocí samostatného kmene a nemá zvláštní koncovky – proč není táž informace/komentář také u řečtiny, tím spíš že v příkladech najdeme *ἀγιασθήτω*?

Závěry práce nejdou dále než ke konstatování již řečeného. Vzhledem k tomu, že práce se zabývala právě těmi větvemi, které mají příslušné tvary imperativu, tvrdit že „Our analysis revealed that [while] third-person imperatives are a common feature across Indo-European languages“, je zavádějící. Existují stovky ide. jazyků a analýzou by se patrně ukázalo, že valná většina z nich nemá *paradigmatické* tvary třetích osob imperativu. V 3.5. se poprvé a bez kontextu objevuje „Only Vedic preserved the original third-person middle endings **-to* and **-nto*.“ Není zřejmé, v čem je tato informace (navíc chybná, srv. ř. *-το, -ντο*) relevantní? Je vůbec řeč o koncovkách imperativu? Jde zde navíc o sekundární koncovky, chet. *-r* je příznakem koncovek primárních (NS sice o rozdílu primárních a sekundárních koncovek mluví v nečíslované kapitole na s. 14, kde poněkud zmatečně nejprve uvede, že se koncovky dělily na primární a sekundární, aby v zápětí napsal: „Over time, Proto-Indo-European developed to separate sets of eventive endings called primary and secondary.“, ale jakkoli zmiňuje gramatický čas, neuvádí onu zásadní informaci, a sice že primární koncovky se užívají v přezentu a v konjunktivu, jinde naopak sekundární, a tedy jsou i různě distribuované s ohledem na aspekt kmene. NB: uvádí zde i skutečnost, že **-r* je sufix primárních koncovek média!). Co se rozumí „preserved“? Védština je rozhodně formálně nezachovala, došlo zde k hláskové změně, zachovala je právě jen řečtina. Nejsou tedy reflexy těchto koncovek nikde jinde? NS píše na str. že v závěru bude „define the shortcomings of the analysis conducted“. Nic takového, nakolik to dovedu posoudit, se ale v závěru neobjevuje. Přirozeně, pokud si je autor vědom „shortcomings“ bylo by přece na místě je nejprve opravit a práci předkládat až v okamžiku, kdy tam vědomé nedostatky nejsou.

Přehnaně optimisticky pak vyznívá úplný závěr – práce nijak zásadně nevrhá nové světlo na procesy jazykové změny, spíše shrnuje obecně známá fakta. Poslední tři odstavce v podstatě opakují stále ta samá tvrzení, byť poněkud jinými slovy. Totiž za novum by bylo možno prohlásit například odhalení určité kauzální souvislosti mezi pragmatikou impv. třetích osob a tendencemi v jejich vývoji. Zjištění, které snad poukazuje na nečekaný trend ovlivnění druhé osoby imperativu třetí osobou (bod 3. 2.), stojí zde poněkud osamoceně a autor naneštěstí dále tento proces nekomentuje. Podobně by snad stála za komentář koncovka ř. 3pl. impv. aor. *-τωσαν* v kapitole k řečtině, i když ani zde by nebylo obecně důležité, že jde o imperativ třetí osoby.

Jazyku práce lze vytknout jen málo po stránce gramatické, nicméně problémem je tu často volba slovníku či evidentní nedostatek finální redakce – např. 3.1. vedlejší věta počínající „While,“ na niž nenavazuje věta hlavní. Podobné nedostatky žel poznamenávají práci jako celek, za všechny: „3.2. Third-person active ending can serve as a source of analogical change to other voices and even person.“ „Having the Hittite third-person imperatives, we have made a solid foundation for understanding the broader Anatolian linguistic landscape.“ Zde zřejmě chybí sloveso po having? „on the contrary to Hittite“. Poněkud neobratně působí formulace jako tato: „Now, the same as in the previous chapters, I will show the sentences with imperatives used in practice. After that we will be able to summarize all the findings.“ Naopak odstavec počínající „Now, with all the selected languages described“ by nepochybně neměl uzavírat kapitolu k védštině, ale naopak uvádět kapitolu následující. Dále nestačí jen konstatovat, že „The origin of the element *-m* in these ending is the subject of scholarly debates.“, je třeba přinejmenším uvést odkaz k nejnovější literatuře.

Samostatnou otázkou je formát práce. Ten je bohužel zcela nevyhovující po všech stránkách. V řadě případů chybí číslování kapitol. Odstavce nejsou zarovnané do bloků. Citace tvarů z cizích jazyků nejsou oproti běžné praxi často a bez zjevných důvodů v kurzívě, zatímco rekonstrukty zpravidla ano, srv. „Hieroglyphic Luwian ending *-ranu* < **-tanu*“, což je místy velmi matoucí („vowel a instead of the expected o“). Místy jsou odstavce

děleny uprostřed věty (s. 36 „the ending –ντω“). Koncovky v tabulkách jsou uváděny bez rozdělovníku, tedy namísto např. –*tam* pouze <tam>. Proč mají textové příklady jiný font než zbytek textu? K čemu slouží zmíněné podbarvení odstavce? Tu a tam chybí mezery („ending(Sihler)“ či interpunkce. Chybně je diakritika v -ařam (s. 40), závorky v „(CIL I².583.77 (Lex Acilia, 122 BC)“, s. 34. Překlepů je relativně pomálu (např. „behind“ s. 14). V bibliografii zarazí jednak dělení na tematické okruhy podle jazyků, jednak např. uvedení místa vydání jako „USA“. V anglických názvech nejsou respektována velká písmena u sémantických slov. Odkazy na webové stránky jsou ve formátu, který sice v pdf umožňuje proklik, ale zvykem je uvádět kompletní adresu. Je obecným územ řadit autory podle příjmení, nikoli zcela nahodile a podle křestního jména, jako to NS činí. A tak dále.

S výhradou přece jen doporučuji práci k obhajobě.

V Říčanech, 31. 8. 2024

Jan Bičovský